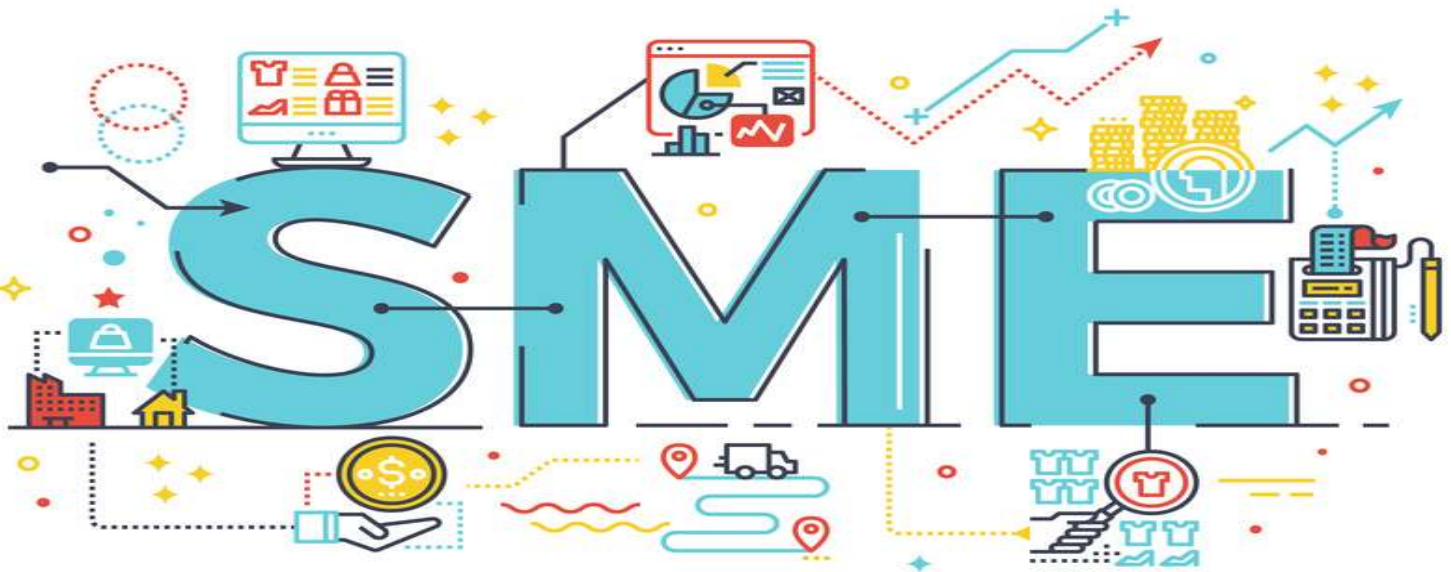

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط

روندها و سیاست‌های تامین مالی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط در ۴۸ اقتصاد منتخب توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) طی بازه زمانی ۲۰۰۷ الی ۲۰۱۸ بررسی و ارزیابی شده است. در سال ۲۰۱۸، افزایش استفاده از طیف متنوعی از ابزارهای تامین مالی جایگزین توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط، از جمله ابزارهای مبتنی بر دارایی، استفاده از عملیات مالی جایگزین به صورت آنلاین و سرمایه‌گذاری خطرپذیر، استمرار یافت. این گزارش نشان می‌دهد که روندهای اقتصاد کلان و همچنین تنگ‌تر شدن شرایط اعتباری، ممکن است در برخی از کشورها بر روی وام دهی به بنگاه‌های کوچک و متوسط تأثیر داشته باشد. علاوه بر این، همه‌گیری جهانی ویروس کووید-۱۹، اثرات سریع و ژرفی را ایجاد می‌کند که این امر بر تعدادی از شاخص‌های مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط اثرگذار خواهد بود. در ادامه توضیحات بیشتری در این خصوص ارائه شده است.

تهیه شده توسط همکاران محترم

مردادماه ۱۳۹۹

روندها و سیاست‌های تامین مالی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط در ۴۸ اقتصاد منتخب توسط سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) طی بازه زمانی ۲۰۰۷ الی ۲۰۱۸ بررسی و ارزیابی شده است. در این مطالعه، متغیرهایی مانند بدهی، سرمایه، تامین مالی مبتنی بر دارایی، چارچوب تامین مالی برای بنگاه‌های کوچک و متوسط و کارآفرینی ارزیابی شده و با اطلاعاتی مربوط به تقاضا و تحولات اخیر در ابتکارات عمومی و خصوصی برای پشتیبانی از تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط تکمیل شده است. بررسی این متغیرها در قالب یک چارچوب جامع، امکان ارزیابی نیازهای تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط را برای سیاست‌گذاران و سایر ذینفعان، فراهم می‌کند. همچنین ارزیابی این متغیرها، ابزار ارزشمندی را برای پشتیبانی از طراحی و ارزیابی سیاست‌ها و پایش نحوه اجرای اصلاحات مالی در زمینه دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به تامین مالی و شرایط آن، ایجاد می‌کند.

نسخه سال ۲۰۲۰ این گزارش نشان می‌دهد که روندهای اقتصاد کلان و همچنین تنگ‌تر شدن شرایط اعتباری، ممکن است در برخی از کشورها بر روی وام دهی به بنگاه‌های کوچک و متوسط تأثیر داشته باشد. علاوه بر این، همه‌گیری جهانی ویروس کووید-۱۹، اثرات سریع و ژرفی را ایجاد می‌کند که این امر بر تعدادی از شاخص‌های مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط اثرگذار خواهد بود.

در سال ۲۰۱۸، افزایش استفاده از طیف متنوعی از ابزارهای تامین مالی جایگزین توسط بنگاه‌های کوچک و متوسط، از جمله ابزارهای مبتنی بر دارایی، استفاده از عملیات مالی جایگزین به صورت آنلاین و سرمایه‌گذاری خطرپذیر، استمرار یافت:

- همراه با روندهای بلندمدت، استفاده از روش‌های تامین مالی مبتنی بر لیزینگ و فاکتورینگ در بسیاری از کشورها، افزایش یافت و فاکتورینگ در سال ۲۰۱۸ شتاب گرفت.
- در سال ۲۰۱۸، استفاده از فعالیت تامین مالی جایگزین به صورت آنلاین، به طور میانگین ۵۴ درصد افزایش یافت اگرچه که اغلب از سطح کمی برخوردار بودند.
- متوسط رشد سالانه ارزش سرمایه‌گذاری خطرپذیر بین سال ۲۰۱۷ و ۲۰۱۸ حدود ۳۰ درصد بود که در مقایسه با رقم ۰٫۴ درصد سال ماقبل، بیش‌تر است.
- پذیرش بنگاه‌های کوچک و متوسط در بازار سهام در سال ۲۰۱۸ نسبت به سال ۲۰۱۷ کاهش یافت اگرچه که منظر بلند مدت، فعالیت‌ها همچنان در سطح بالایی قرار دارند.

از طرف دیگر در سال ۲۰۱۸، هم وام‌های جدیدی که به بنگاه‌های کوچک و متوسط اعطا شد و هم مانده تسهیلات اعطایی به این گروه از بنگاه‌ها، با اندکی رشد همراه بود در حالی که میانگین دو متغیر مزبور، افت قابل توجهی را در این سال تجربه کرد. سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط از کل وام‌های اعطایی در سال ۲۰۱۸ به طور متوسط در کشورهای با درآمد بالا و متوسط کاهش یافت. افت مزبور ممکن است ناشی از استفاده بیشتر از ابزارهای جایگزین تامین مالی در مقایسه با تامین مالی مستقیم توسط سیستم بانکی و متناسب با نیاز این گروه از بنگاه‌ها بوده باشد.

تغییر تدریجی هدایت تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط از اعطای وام‌های کوتاه‌مدت به وام‌های بلندمدت در سال ۲۰۱۸ نیز همچنان ادامه داشته به طوری که سررسیدهای بلندمدت از سررسیدهای کوتاه‌مدت در اکثر کشورها بیشتر بوده است. در سال ۲۰۱۸ بیش از نیمی از وام‌های اعطایی جدید به بنگاه‌های کوچک و متوسط با سررسید بیش از یک سال بوده است؛ این در حالی است که در سال ۲۰۰۸ کمتر از یک پنجم وام‌های اعطایی با سررسید بیش از یک سال بوده‌اند.

معاونت بررسی های اقتصادی

این تحولات در اعطای وام‌های بنگاه‌های کوچک و متوسط در شرایطی اتفاق افتاد که شرایط وام‌دهی از مطلوبیت بهتری برخوردار شد. وثیقه مورد نیاز و نرخ عدم پذیرش درخواست وام در اکثر کشورهایی که داده برای آنها در دسترس بوده، کاهش یافت. در سال ۲۰۱۸، تاخیر در بازپرداخت تسهیلات تقریباً بدون تغییر و پایین‌تر از سطح پیش از بحران بود. در همین حال، تعداد ورشکستگی بنگاه‌های کوچک و متوسط هم در سال ۲۰۱۸ برای ششمین سال متوالی کاهش یافت، اگرچه، شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد این روند ثابت بوده است. در همین زمان، مطالبات غیرجاری بنگاه‌های کوچک و متوسط در اکثر کشورهای مورد بررسی، در سال ۲۰۱۸ افزایش یافت، در حالی که این مطالبات برای سایر گروه‌ها با کاهش همراه بود و در واقع در این سال، واگرایی بین بنگاه‌های کوچک و متوسط و بنگاه‌های بزرگ، زیاد شد. در حالی که نرخ بهره در بیشتر کشورهای با درآمد متوسط کاهش یافت، میانگین این نرخ در اقتصادهای با درآمد بالا خیلی کم رشد کرد. در نتیجه نرخ بهره بین بنگاه‌های بزرگ و بنگاه‌های کوچک و متوسط در سال ۲۰۱۸ اندکی کاهش یافت. این مسئله مطابق با نتایج بررسی داده‌های اخیر است که نشانگر افزایش هزینه مالی در برخی کشورهاست.

همچنین در گزارش اخیر OECD، لزوم توجه به تحولات سیاستی برای تسهیل دسترسی و تامین مالی بنگاه‌های کوچک از زمان بروز بحران مالی تا سال ۲۰۱۸، مورد تاکید قرار گرفته است. در پی بروز بحران مالی، سیاست‌گذاران در سراسر جهان ابتکار عمل را برای سهولت دسترسی به ابزار بدهی تقویت کردند. سپس، تمرکز به سمت حمایت از زیرگروه‌های خاص از بنگاه‌های کوچک و متوسط که با چالش‌هایی برای تامین منابع مالی مواجه هستند، بهبود الزامات و اجرای سیاست‌های موجود و حمایت از بازارهای سرمایه، معطوف گردید. تحول مهم دیگری که اتفاق افتاد در رابطه با قاعده‌گذاری است که تاکید از تضمین ثبات مالی به قاعده‌مند کردن صنعت فین‌تک، هدایت شد.

خلاصه تحولات اخیر در حوزه سیاست تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط شامل موارد ذیل است:

- همچنان تضمین اعتبارات و تسهیلات گسترده‌ترین ابزار در اختیار دولت‌ها و نهادهای مالی خصوصی برای مقابله با شکست بازار در حوزه تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط است و در سال ۲۰۱۸ هم بر حجم ضمانت وام‌ها افزوده شد.
- حمایت از ابزارهای دارایی از طریق کانال‌های گوناگونی توسعه یافته و سیاست‌گذاران به دنبال افزایش دسترسی بنگاه‌های کوچک و متوسط به بازارهای سرمایه هستند. علاوه بر این، تعداد فزاینده‌ای از حوزه‌های نظارتی اقداماتی را برای تقویت و فراهم کردن چارچوبی برای استفاده از نوآوری مالی انجام داده‌اند.
- همچنین تحولات جدید شامل اجرای پروتکل‌های بانکی باز در چندین حوزه نظارتی است. به عنوان بخشی از این پروتکل‌ها، بانک‌ها باید به مشتریان خود اجازه دهند تا اطلاعات مالی خود را با سایر ارائه‌دهندگان مجاز به اشتراک بگذارند و به نوعی کنترل این موسسات را بر داده‌های مشتریان خود تضعیف کنند.
- اقدامات حمایتی مالی برای فعال شدن بنگاه‌های کوچک و متوسط در بازارهای خارجی در سال‌های اخیر معرفی و تقویت شده است. به طور خاص، توجه به گسترش دانش و استفاده از تامین مالی عمومی صادرات و ابزارهای بیمه صادرات مورد توجه قرار گرفته است.
- دولت‌ها همچنین به طور فزاینده‌ای در حال استفاده از ابزارهای آنلاین مانند هوش مصنوعی هستند تا ازین طریق کارآفرینان و صاحبان مشاغل کوچک را در مورد اقدامات حمایتی عمومی متناسب با نیازهای تجاری خود آگاه کنند.

معاونت بررسی های اقتصادی

در شرایط فعلی، سیاست‌گذاران در سراسر جهان اقدام به جلوگیری از اثرات همه‌گیری کووید-۱۹ بر بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌کنند. اقدامات اشاره شده قبلی در شرایط مالی صورت می‌گیرد که عموماً قبل از همه‌گیری کووید-۱۹ برای بنگاه‌های کوچک و متوسط مطلوب بوده است، اما این اقدامات برای اینکه بنگاه‌های کوچک و متوسط بتوانند بدون مداخله دولت، با شوک‌های فعلی روبرو شوند، کافی نیست. بسیاری از این اقدامات با هدف ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب برای مقابله با کمبودهای نقدینگی موقتی اما شدید ناشی از شیوع بیماری و اقدامات مهار شده در پاسخ به آن صورت گرفته است. این موارد شامل تعویق پرداخت مالیات، تأمین اجتماعی، اجاره بها، پرداخت سود و پرداخت بدهی، پرداخت سریع‌تر برای قراردادهای تدارکات عمومی، ضمانت وام و اعطای وام مستقیم به بنگاه‌های کوچک و متوسط، کمک‌های مالی و یارانه‌ای است.

با توجه به چشم انداز اقتصاد کلان که به طور فزاینده‌ای بدبینانه است، دولت‌ها باید بسیار هوشیار باشند. OECD همچنان همراه با اثربخشی پاسخ‌های سیاستی، تأثیرات کوتاه‌مدت بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ را از حیث در دسترس بودن منابع مالی به دقت زیر نظر خواهد گرفت. همچنین پیامدهای بلندمدت را برای حمایت از دولت‌ها در انجام اقدامات مناسب برای بنگاه‌های کوچک و متوسط خود ارزیابی می‌کند.

تصویری از وضعیت تامین مالی بانکی در برخی از اقتصادهای منتخب در جدول (۱) ارائه شده است. مطابق داده‌های این جدول، در میان کشورهای مورد بررسی، سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط از کل تسهیلات بانکی از حدود ۱۳ درصد تا ۶۵ درصد متغیر است. بررسی نسبت مطالبات غیرجاری^۱ بنگاه‌های کوچک و متوسط در این کشورها نشان می‌دهد که این نسبت در اکثر کشورهای بررسی شده، کم بوده و به عبارتی، اکثر بنگاه‌های کوچک و متوسط به موقع نسبت به بازپرداخت تسهیلات دریافتی خود از بانک‌ها اقدام کرده‌اند.

نرخ بهره تسهیلات برای بنگاه‌های کوچک و متوسط در کلیه کشورهای مورد بررسی این گزارش از نرخ بهره تسهیلات برای بنگاه‌های بزرگ به غیر از اتریش بیشتر بوده است. شایان ذکر است که ارتباط مستقیمی بین نرخ تورم و نرخ سود بانکی وجود دارد به طوری که در اکثر کشورهای مورد بررسی نرخ سود برای دریافت تسهیلات بانکی از نرخ تورم بالاتر است (جدول ۱).

در ایران نیز در سال ۱۳۹۸ سهم بنگاه‌های کوچک و متوسط از کل تسهیلات پرداختی بانک‌ها، حدود ۶ درصد بوده که این مقدار نسبت به کشورهای مورد بررسی در این گزارش همچون ترکیه (۳۲,۳ درصد) بسیار کمتر است. بر اساس داده‌های بانک مرکزی نسبت مطالبات غیرجاری برای تسهیلات ریالی و ارزی در سال ۱۳۹۸ برابر با ۹ درصد بوده که نسبت به سال ۱۳۹۷، یک واحد درصد کمتر شده و بهبود یافته است. برخلاف سایر کشورها، نسبت مطالبات غیرجاری به تفکیک گروه بنگاه‌های کوچک، متوسط و بزرگ در ایران منتشر نمی‌شود اما در صورت فراهم شدن انتشار این اطلاعات توسط بانک مرکزی، اطلاعات در خصوص تسهیلات پرداختی و نحوه وصول مطالبات بانک‌ها از بنگاه‌ها، شفاف‌تر خواهد شد.

^۱ مطالبات طبقه‌بندی شده در طبقات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول

جدول ۱. وضعیت تامین مالی بانکی بنگاه های کوچک و متوسط در کشورهای منتخب در سال ۲۰۱۸ (درصد)

ردیف	کشور	سهم SME ها از کل تسهیلات بانکی	نسبت مطالبات غیر جاری SME	نرخ تورم در سال مورد نظر	نرخ بهره تسهیلات بنگاه های بزرگ	نرخ بهره تسهیلات بنگاه های SME	تفاوت نرخ بهره بانکی برای SME ها و بنگاه های بزرگ
۱	استرالیا	۲۹.۴۸	۰.۸۱	۱.۹۳	۳.۵۶	۵.۲۹	۱.۷۳
۲	اتریش	۶.۹۵	۱۲.۷	۱.۸۸	۲.۱۲	۱.۳۸	-۱.۸۲
۳	برزیل	۳۶.۴۲	۲.۴۵	۳.۶۷	۸.۶	۲۱.۵	۱۲.۹
۴	شیلی	۱۹.۹	۲.۵	۲.۳۲	۳.۸	۸.۳	۴.۵
۵	فرانسه	۲۰.۲۱	۳.۲۸	۲.۱۰	۱.۰۳	۱.۴۸	۰.۴۵
۶	گرجستان	۴۵.۱	۶.۶	۲.۶۲	۹.۳	۱۲.۳	۳
۷	یونان	۵۳.۸	۳۲.۵	۰.۷۷	۳.۸۱	۴.۶۴	۰.۸۳
۸	مجارستان	۶۱.۸۶	۵.۵	۲.۸۵	۲	۲.۴۴	۰.۴۴
۹	اندونزی	۱۹.۶۸	۲.۴	۳.۲۹	۱۱.۰۱	۱۲.۶۹	۱.۶۸
۱۰	جمهوری کره	۸۱.۲	۱.۸۸	۱.۴۸	۳.۴۵	۳.۸۲	۰.۳۷
۱۱	مالزی	۵۰.۶	-	۰.۹۷	۴.۸۲	۷	۲.۱۷
۱۲	مکزیک	۳۴.۸*	۱.۶	۴.۹۰	۱۱.۸	۱۷.۷	۵.۹
۱۳	چین	۶۴.۹۶*	۲.۰۵*	۲.۱۱	۵.۰۷	۵.۱۷	۰.۱
۱۴	لهستان	۵۳.۷	۱۱.۳۲	۱.۶۰	۲.۹۲	۳.۴۳	۰.۵۱
۱۵	روسیه	۱۳.۰۸	۶.۵۱	۲.۸۸	۹.۱۷	۱۰.۰۸	۰.۹۱
۱۶	ترکیه	۳۲.۳۴	۴.۰۱	۱۶.۳۳	-	-	-
۱۷	انگلستان	۳۴.۸	-	۲.۴۸	۲.۷	۳.۴۴	۰.۷۴
۱۸	ایالات متحده آمریکا	۱۷.۵	۱.۱۲	۲.۴۴	۴.۹	۵.۱۶	۰.۲۶

* ۲۰۱۷
منبع: OECD

